

ХАЛГЫМЫЗЫН севинли оглу Сэмед Вургунун һајат вә Јарадычылығы һаггында диссертациялар, мағалә вә монографиялар јазылмышдыр вә буилад сонра да јазылачадыр. Булар һақысы, әлбәттә, лаазымдыр. Амма бојук сәһәрәри тәм сурәтләи ајдын тәсәвүр етмәк үчүн ону јакындан таныяндларыи муһаһидәләри әһәмийәтләидир.

Сәмәдлә отуз илә јакын јолдаш вә дост олмушам. Илк дәрә нә вәхт вә һарада көрүшүб таныш олмушам?

...Кәччә, 1928—29-чу илләр... О заман һалә шәхсән таныш олмадыгым кәччә Мейди һүсәји Бахыдан кәлиб, сијаси-шаариф евиндә пролетар әдәбијатында идеја-мәжмун, шәкил, үслуб проблемләри һаггында мәрузә едирди.

О илләрдә әдәбијатда, хүсусән шәр сәһәсиндә бу мәсәләләр әтрафында чох кәркил, кәскил муһабисәләр кәдирди. Бир-биринә гаршы дуран јалын пролетар вә буржуа әдәбијаты дејилди; пролетар әдәбијаты нүмајәндәләри — де муһтәлиф группалар ајрымшыдылар. Буна кәрә, күман едирдим ки, Мейди да мәрузәсиндә бу мәсәләләрә тохуначаг вә арамзада кәскин муһабисә кәдәкәк. Мәрузә бир нәчә јүнкүлварн суал-жавабла—диччәликлә баша чатды. Әсил муһабисә нәчә пролетар шәрн нүмунәси ортаја чыкханда башланды.

Мейди о заман «сәрбәст шәрн» шаирләрдән сајылган Әбдулбағи Фәззини да, куја әсил пролетар шәрнин нүмајиш етдирмәк үчүн өзү илә бәрәбәр кәтирмишди.

Фәззи «Ачыг мәтуб» адлы бир сәрбәст шәр охузу. Салондакы мәктәбли кәччәләр о сәһәрә шәрә бәлкә өз әдәб-әркан хатиринә әл чалыб алтышладылар.

Бу заман, әһиндә јахасы ачыг, түнд боз бир өскәр шинели, арыг, учабој, гырысач, гаращын бир оғлан ајага галхыб күрсүјә јахынлашды. Сәлону ачыгылаачылы нәзәрден кечириб сорушду:

— Вунун кәһини алтышладырсымыз? Бу ки шәр дејил, ачыг мәтубдур... Инди гулаг аскин, мән дә бир шәр охујум!

О, «Кәј кәл» сәрләһәли шәрнин охуду.

Бу, Сәмед Вургун иди. Һалә шәхсән танычылыгым Сәмәдлә илк көрүшүм белә олду.

1927—1930-чу илләрдә Кәччә Педагожи Техникумунда әдәбијат муәллими, Азәрбајҗан Пролетар Јазычылары Ассосиясијаси (Аз.АПП) Кәччә шәбәси бүросунун үзү, Шаариф евиндә әдәбијат дәрләһини рәһбәри иди. Гыса өмүрүдә «Гызыл Кәччә» журналында да мөсул кәтиб вәоффисиндә чалышдырдым. О заман Кәччәдә јашајан шаирләри, о чүмләдән Сәмед Вургунун вә Әһмәд Чәмилан шәрләрини дә рәј үчүн мәнә кәндәдирдиләр.

О илләрдә Сәмед Кәччәдә ибтидаи мәктәб муәллими иди. Башга кәччәләрә бәрәбәр о да һәрдән дәрләһини мәһтәләләринә кәлирди. Сә-

мәдин да мәнмәујә вәрдији шәрләр мәнни әлимдән кәчирди. Шәхси танышылыгымз да бурадан башланды.

Анчаг о заман мүнәсибәтимиз бир гәдәр рәсмни иди. Сонралар ачылышдыг. Шәрләринини руһуна вә хасијәтинә кәрә, һәрдән она зарәфәтлә «дәли шаир» дејәрдим. Өзү дә буну хошларды. Јанымтырамса, бәзи шәрләрини дә белә имзалајырды. Ахы, «дәли» солунун бир мәһнасы да икид, мәрд, чошгун, илә-сапа јатмајан, өз ары вә әмәлләринә мәрәтун—вургун демәкдир.

Москва, 1931—32-чи илләр... Тәләбәлик илләри... Дәрәләр, мәһгәләләр вә болбол ичласлар. Тоғауд вә арабир гонорар алаңда Јазычылар Иттифагынын Кертсеи евиндәки Јәмәханаһына кәдирдик: Ариф, Фаруг, Сәмед, Чәһанбахш, Јусиф Мәмәдәлијев, сонралар Мәмәдәлиым Әләкбарли...

Сәмед, адәтән, Кәччәдән муәллим досту, тәләбә јолдашы вә мәнни кәчмиш тәләбәм Чәһанбахш Чавәдләдә илә биркә кәлирди. Корүшләрини бириндә шәклинмәзи чәкдирдик. Инди о, өзиз бир јадикәр кими галыр.

Нә күлләри-чиңкәләри сајрышан, тәр чуналы јазларын, нә сары сикләри сарылыг кәтирәг ағ сәдәфли сәзләрын... нә дә ки, јурналы дүјүнләрини шаирјәм.

Мән күнәши јарыша чагыран бојук күнләр шаирјәм!

Бу мисралар сәнки муәрәккәблә јох, үрәк ганы илә јазылмышдыр. Ахы, «бојук күнләр шаир» олмаг үчүн «тәр чуналы јазлар»дан, «ағ сәдәфли сәзләрдән» әл чәкмәк, кәзәллијә көз јуммаг, саза иһфәт етмән асан дејилди... Әслинә галса, бунларә һеч лүзүм вә еһтијач да јох иди.

Әкинә, бојук күнләр шаирн олмаг үчүн халг шәрнини рәман олан саза сәдиг галмаг, еләчә дә һәм тәбиғәт, һәм дә инсан руһунун кәзәллијини тәрәннүм етмәк ләзым иди. Елә Сәмед өзү дә сонракы бүтүн јарадычылыгы илә парлаг сурәтдә икәбат етди ки, совет шәрн вә бојук күнләр шаирн мәнә кәзәллијә вә халга сәдәгәтлә јарана биләр...

Мән шәхсән Сәмедин «Өлән шәрләрим»и јаздыдан кәли сонра бу дүјүләрүн да, бу шәрләрини дә шаирини үрәјиндә һәлә дә јашадыгынын шаһиди олмушам.

Отузуичу илләрин орталарындан өмрүнүн сон лајызына гәдәр Сәмәдлә тәл-тәл ова кәтдијимиз күнләрдә о, чох вәхт туффәнклә бәрәбәр сәзыны да көгүрәр вә јол узуну ширин-ширин чалыб әум-әумә едәрди. һәм дә елә кәзәл, иһчә чалыб пәсдон охујарды ки!.. Бир дәрә дејим:

— А Сәмед, сән елә ашыг да олсајдын, һеч Ашыг Әләскәрдән кери галмаздын!..

Ө Л У М С Ü З

М. Рзагулузаде, С. Вургун вә Ч. Чәһанбахш.

Сәмедин шәхси һәјатында, әһвалында вә јарадычылығында кәскин дөһүр дөврү иди. «Өлән шәрләрим» сәрләһәли јанылыг шәрнн бу дөвр үчүн әләмәтдәрдыр:

Иһчә бир баһар булудуи андыран
Вә кәччәлији бир кәл кими буландыран...
Мәви кәзләрә Јаздыгым дастанлар...
Сизә мән өлән күнләримни һечлијинә өз әлимлә кәндәрдиңи:
«Дүррәнин сәси»,
«Дялчак дәрәси»,
«Кәзәлләрим»,
гәзәлләрим...

Шәрн күмрәл, һәтта дөјүшкән руһуна баһмәјараг, бу мисраларда «өлән» шәрләрдән ајрымлагын аргысы да дулулар. Ахы, һәтиги шаирини шәрн дөдәгән дејил, үрәкдән кәлир, онларын ајрымлаг асан өлмүр вә ајрымлаңда да үрәкдә дәрләрин илләри галыр.

Анчаг о күнләр... һәј-күјүлу јыгынчаглар, һәј-күјүлушар вә «шәр манифестләри» кәччә Сәмеди чашбаш салмышды. Әлбәттә, Сәмед «Өлән шәрләрим»дәки бу мисралары «богаадан јухары» дејил, инанарәг јазмышды, әмма вәхтилә үрәндән јарадыгы шәрләри, илк кәччәлик иһләмынын чалы чыңкәләринин «өлүмүнү» сәлан етмәк она чох агыр кәлирди...

Москвада Сәмәдлә һәр көрүшдә бу/бародә кәһ зарәфәтјана, кәһ чидди сәһбәтләримиз, һәтта муһабисәминз дә олурду.

Ахы, бу шәрләр јашамыш, јәһни илк кәччәлини мейл вә рәбәт һисләриндән, һәтиги дүјүләрәдән јаранмышды.

Аһма нә бу соһмиш дүјүләрүн, нә дә «күлләри-чиңкәләри сајрышан», «тәр чуналы јазлар», «ағ сәдәфли сәзлар», «кәзәлләр» јазылан кәзәлләгә вә гәзәлләр әсла өлмәмишди вә өлә дә билмәдә.

О да күлә-күлә деди:
— Елә инди дә бир тәрәфим ашыгды.

Сәз чала-чала охуругу чох кәзәл бир гошма о гәдәр хошума кәли ки, сорушум:
— А Сәмед, нә әлә кәзәлләмәдир, һеч буну еһитмәмишдир. Ашыг Әләскәриндирми?

Сәмед сәзыны чала-чала чаваб вәрди:

— Јох, Ашыг Әләскәрин дејил, Ашыг Сәмединдир!.. Чаваныг шәрләримдәндир.

Мән өзүмү сәхлајә билмәјиб гәјри-иһтијари сорушдум:

— «Өлән» шәрләриндән, өләми?..

Сәмед бу дәрә мәнә сары гәрирлыб зарәфәтјана бир сојүшдән сонра деди:

— Ајә, шәр дә өләми?! Бәли, кагызда чохдан «өлүмш» шәрләр шаирини үрәјиндә диндирн јашајырды вә һамы үчүн һөһмишә јашајачагыдыр!..

Д Ә Л Ә Д , Ә Ш